

SUPERDIVERSITEIT IN ERFGOEDTAALONDERWIJS

DE CHINESE SCHOOL VAN ANTWERPEN

Ching Lin Pang

Historische situering van scholen in eigen taal voor Chinezen in de diaspora (erfgoedtaalonderwijs)

Chinese migranten behoren tot een van de omvangrijkste en oudste diasporagemeenschappen ter wereld (Pang, 2008). De eerste Chinese school in de VS werd opgericht in San Francisco in 1886 (als gevolg van het toenmalige segregatiebeleid. Chinese migranten moesten zich vestigen in bepaalde buurten. Na het bezoek van een keizerlijk ambtenaar in 1908 aan de VS werden meerdere Chinese scholen opgericht in verschillende Amerikaanse steden. De doelstelling van die scholen was de band met het moederland China te versterken. Op het einde van de jaren twintig waren er wereldwijd meer dan vijftig Chinese scholen. De populariteit van Chinese scholen nam drastisch af in de tweede helft van de vorige eeuw. Jonge Chinezen omarmden de Amerikaanse cultuur en het Engels. Het geloof in de versmelting van culturen speelde daarbij een belangrijke rol. Na de afschaffing van de Chinese uitsluitingswet in 1965 kende de Chinese immigratie een hoge vlucht. In hetzelfde decennium maakte het assimilatiegedachtegoed plaats voor de notie van diversiteit en verschil als gevolg van de vrouwen- en burgerbeweging. Beide gebeurtenissen hebben indirect geleid tot een expansie van Chinese scholen. In die nieuwe context maakt taalverschuiving naar de meerderheidstaal plaats voor taalbehoud van de minderheidsgroep. Intussen is de trend alweer veranderd en primeert de kennis van de meerderheidstaal op onderwijs in eigen taal

Chinese scholen in Vlaanderen

Chinese migratie naar België is in verschillende fasen verlopen. Alleenstaande matrozen en allerhande gelukszoekers vonden hun weg naar België via de haven van Antwerpen vanaf de jaren twintig. De meeste van hen trokken echter na verloop van tijd naar andere oorden. Vanaf het einde van de jaren vijftig en tijdens de ‘golden sixties’ vond de tweede golf plaats van Chinese families uit Hongkong, die zich – in tegenstelling tot de eerste groep – in België gevestigd hebben. Migratie uit de Volksrepubliek kwam op gang vanaf de jaren tachtig na het hervormingsbeleid van Deng Xiaoping in 1978. Dat verklaart waarom de eerste Chinese school in België pas in 1982 is opgericht door *Antwerp Truth Church Belgium*, een lokale Protestantse Kerk, op wandelafstand van de Antwerpse ‘Chinatown’ (vooral de Van Wezenbekerstraat en de Van Arteveldestraat). In 1986 is een tweede Chinese school opgericht door de Vereniging van Chinezen in België in het centrum van ‘Chinatown’. Omdat beide scholen privé-initiatieven waren,

kampten ze met een tekort aan financiële middelen en gekwalificeerde leerkrachten. In 1995 vond een herstructurering plaats van de school van de Vereniging van Chinezen. In samenwerking met de Chinese vrouwenvereniging werd de school herdoopt tot de Chinese school van Antwerpen. In 1997 richtte de vzw Chinese Gemeenschap België de derde Chinese school op in Gent. Sinds 2003 heeft Leuven eveneens een Chinese school. Omdat de school van de Protestantse kerk zijn deuren sloot in 2000 wegens te weinig leerlingen telt Vlaanderen (Brussel niet meegerekend) nu drie Chinese scholen: in Antwerpen, Gent en Leuven. Ze bieden als onafhankelijke non-profit organisaties taallessen Mandarijn aan op woensdagnamiddag en/of zaterdagvoormiddag.

De Chinese School van Antwerpen

De Chinese School van Antwerpen is, zoals al vermeld, in 1995 opgericht door twee lokale Chinese verenigingen: de Vereniging van Chinezen en de Chinese vrouwenvereniging. Het jaar voordien ontving de Chinese vrouwenvereniging een eenmalige toelage van de Vlaamse overheid als zelforganisatie. Die toelage werd onder andere aangewend om Chinese taallessen te organiseren voor een dertigtal kinderen met een Chinese migratieachtergrond. De Chinese school is een privé-initiatief van de Chinese gemeenschap van Antwerpen, dat grotendeels is gebaseerd op vrijwilligerswerk, aangevuld met beperkte schenkingen van haar leden en met een toelage als modelschool van de Chinese stichting Chinees Onderwijs in het buitenland vanaf 2013. De diversiteit van de docenten en leerlingen is enorm toegenomen in de afgelopen twintig jaar als gevolg van de globalisering van de Vlaamse maatschappij, China als opkomende economische macht en de toegenomen Chinese migratie.

Van een lokaal bottom-up initiatief tot een superdiverse school

In 1995 telde de school zestig leerlingen, van wie het merendeel met een Hongkong-Chinese achtergrond en een minderheid van wie de ouders afkomstig waren uit de Volksrepubliek. De school bood toen drie klassen Kantonees en twee klassen Mandarijn. Vanaf 2006 is het aantal inschrijvingen uitzonderlijk opgelopen door de toegenomen migratie en de mediabelangstelling voor China. Van 2006 tot 2015 stond China op nummer vijf onder de groep nieuwkomers uit de niet-EU landen in het Vlaamse gewest. Naast het toegenomen aantal is ook de samenstelling van de leerlingenpopulatie ongezien heterogeen geworden. De school telt momenteel 200 leerlingen. De lessen Kantonees zijn stopgezet in 2015 wegens afgenomen belangstelling en een tekort aan gekwalificeerde docenten. In totaal worden nu twintig klassen Mandarijn aangeboden op woensdag en zaterdag. De leeftijd van de leerlingen varieert tussen zes en zestien jaar. De grootste groep omvat de tweede generatie jongeren, van wie de ouders afkomstig zijn uit de provincie Fujian en de stad Wenzhou. Ook de derde generatie jongeren met een Hongkong-Chinese afkomst is relatief goed vertegenwoordigd. Er is een tiental

adoptiekinderen uit China, evenals kinderen uit Vlaams-Chinees gemengde huwelijken. Ook een vijftiental Tibetaanse kinderen volgen er les. Als nieuwste trend zijn er enkele Chinese leerlingen die hun gehele leertraject hebben doorlopen in de Volksrepubliek maar door hun ouders naar België zijn overgebracht om hier te studeren. Hun ouders verkiezen het Vlaamse onderwijssysteem omdat ze menen dat Vlaamse scholen meer ruimte laten voor kritisch en creatief denken in tegenstelling tot het Chinese systeem. Door die diversiteit op het vlak van cultuur, taal en migratie is er grote variatie in de thuistaal van de leerlingen. Bij kinderen afkomstig van Wenzhou en Fujian praten de ouders en kinderen naast de eigen taalvariant ook het Mandarijn, hoewel vaak met een lokaal accent. Derde generatie Hongkong-Chinese kinderen hebben doorgaans Nederlands of Kantonees als thuistaal. In tegenstelling tot de eerste groep hebben ze geen enkele notie van het Mandarijn.

Er is ook diversiteit onder de docenten. Alle leerkrachten zijn vrouwen met het Mandarijn als moedertaal. Ze zijn afkomstig uit verschillende regio's van China. De meesten zijn hooggeschoold en gehuwd met een Belg. Eén docente heeft een masteropleiding antropologie behaald en een tweede lesgeefster is een doctoraatsstudent antropologie aan de KU Leuven. De superdiversiteit kan verklaard worden door de historische, taalkundige en demografische ontwikkeling van de Chinese gemeenschappen in Vlaanderen en de toenemende superdiversiteit van de Vlaamse samenleving. Sinds 2013 ontvangt de school een toelage van 100,000 RMB (13,500 euro) van de Stichting Chinees Onderwijs in het buitenland (*Haiwaihuawenjiaoyujin*), een initiatief van de voormalige Chinese president Hu Jintao.

Om tegemoet te komen aan de stijgende diversiteit worden speciale klassen ingericht voor kinderen uit gemengde huwelijken, Tibetaanse en Vlaamse kinderen.

Chinese taalklas

Overdracht van Chinese taal of macrotaal?

Het officiële discours in China onderschrijft één Chinese standaardtaal, het Mandarijn en één standaardschrift met verschillende taalvarianten als niet-officiële gesproken talen.

Onder Mao werd het vereenvoudigde schrift ingevoerd om het analfabetisme te bestrijden. Toch wijzen veel Westerse taalkundigen op het polycentrische karakter van de Chinese taal wegens haar geografie, demografie en geschiedenis (Li & Juffermans 2013).

De Chinese school als modelschool voor Chinese taal en cultuur in het buitenland

Volgens Lewis (2009) is het Chinees niet een taal maar een macrotaal of overkoepelende taal voor een groep talige variëteiten. Als macrotaal heeft het Chinees dertien *member languages*: Gan, Hakka, Huizhou, Jinyu, Mandarijn, Min Bei, Min Dong, Min Nan, Min Zhong, Pu-Xian, Wu, Xiang en Yue. Sommige taalkundigen (DeFrancis 1984) vergelijken de interne diversiteit van China met de EU, die gekenmerkt wordt door een veelheid aan talen en de standaardtaal van het Mandarijn met het Latijn. Alhoewel die stelling een kern van waarheid bevat, doet die vergelijking de waarheid ook enigszins geweld aan. De standaardtaal wordt gebruikt in het onderwijs, de media en in de publieke ruimte. Ze wordt aangeboden in Chinese taallessen voor anderstalige buitenlanders. In het algemeen wint de standaardtaal terrein in China met een sterk convergerende kracht. Anderzijds kan ondanks de standaardisatie de diversiteit van het gesproken Chinees evenmin genegeerd worden, zeker onder kinderen met een Chinese migratieachtergrond. De Chinese school van Antwerpen volgt een pragmatische koers door de standaardtaal aan te bieden. In tegenstelling tot Chinese scholen in Nederland geven de Chinese docenten les in het Nederlands op basis van Chinese tekstboeken uitgegeven door de Jinan University. Het Nederlands hebben ze geleerd in het kader van de inburgeringscursussen. Wanneer een docente onvoldoende of geen Nederlands beheerst worden andersoortige communicatiestrategieën aangewend.

Overdracht van 'Chinese' cultuur

In de literatuur over Chinese erfgoedtaalscholen wordt niet alleen verwezen naar het belang van die instellingen voor de transmissie van de taal maar ook van de cultuur (Hsu, Pang & Haagdoorens 2012). Alhoewel cultuur geen essentialistische constante is maar eerder een dynamisch project, kan een onderscheid gemaakt worden tussen waarneembare praktijken en dieperliggende waarden. Waarneembare praktijken slaan op symbolen, helden en rituelen, die de kern of waarden van de cultuur uitdrukken. Leden van de cultuurgemeenschap nemen deel aan die praktijken en onderschrijven zo die waarden. De taal speelt een ingrijpende rol in de vorming en transmissie van cultuur omdat ze de selectie, codificatie en reproductie van culturele symbolen, rituelen en waarden ondersteunt, versterkt en bestendigt.

Kalligrafielessen

De Chinese school in Antwerpen doet aan beide vormen van cultuuroverdracht. Op het vlak van tastbare kennis en vaardigheden organiseert de school maandelijks culturele klassen: papiersnijkunst, Chinese kalligrafie, organisatie van feesten zoals het Lentefestival, het Maanfeest, enz. De zogenaamde 'waarden' worden indirect via de taallessen meegegeven via de inhoud van de lessen evenals in de omgang met de leerkracht en onder de leerlingen onderling. Die waarden houden in: beleefdheid, kinderlijke gehoorzaamheid, respect voor leerkrachten, discipline, hard werken en het belang van onderwijs en vorming. De bedoeling van de culturele transmissie is om jongeren te laten kennismaken met hun culturele *roots*, rekening houdend met de verschillende lagen van hun meervoudige identiteit (Chan 1997).

Conclusie

Erfgoedtaalonderwijs is eeuwenoud. Chinezen in het buitenland hebben altijd het belang van de kennis van de eigen taal en cultuur onderkend. Toch heeft een verschuiving zich

voorgedaan als gevolg van de globalisering en superdiversiteit sinds de jaren negentig van de vorige eeuw en de opkomst van China als regionale/ mondiale grootmacht. Het voorbeeld van de Chinese school in Antwerpen toont aan hoe een lokale school over drie decennia heen uitgegroeid is tot een heterogene, superdiverse school met de daaraan verbonden uitdagingen. Bovendien draagt de Chinese school als naschoolse vorming bij tot een meervoudige identiteitsvorming van jongeren met een Chinese migratieachtergrond.

Literatuur

- Chan, K.B. (1997) A Family Affair: Migration, Dispersal and the Emergent Identity of the Cosmopolitan Identity. *A Journal of Transnational Studies*. Vol.6, n°2, Fall 1997. Pp. 195-213.
- DeFrancis, J. (1984) *The Chinese Language: Fact and Fantasy*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Hsu, H.P., C.L. Pang, C.L. & W. Haagdorens (2012) Writing as Cultural Practice: Case Study of a Chinese Heritage School in Belgium. *Procedia-Social and Behavioural Sciences*. Vol. 47, pp 1592-1596.
- Li, J.L. & Juffermans, K. (2013) *Learning and Teaching Chinese in the Netherlands: the Metapragmatics of a Polycentric Language*. Paper 54. Tilburg Papers in Culture Studies.
- Pang, C.L. (2008) Chinese Migration and the case of Belgium. In T. Van Naerssen & M. van der Velde (eds) *Migration in a New Europe: People, Borders and Trajectories*. Rome: Società Geografica Italiana.

Ching Lin Pang

Licentiaat in de Oosterse filologie en geschiedenis,
1984

Master in Asian Studies, 1988

Doctor in de Sociale en culturele antropologie, 1996

Hoofddocente, Departement toegepaste taalkunde,
Universiteit Antwerpen en IMMRC/LINES, Sociale
Wetenschappen, KU Leuven